

ÖĞRETMEN ADAYLARININ ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK VE ÇOKKÜLTÜRLÜ EĞİTİME YÖNELİK ALGILARININ İNCELENMESİ

Investigation The Perception of Teacher Candidates About Multiculturalism and Multicultural Education

Ihsan ÜNLÜ¹
Hakan ÖRTEN²

Özet

Bu çalışma İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği öğretmen adaylarının çok kültürlülük ve çok kültürlü eğitim kavramlarına yönelik algılarını bilgi ve tutum düzeyinde incelemek amacıyla yapılmıştır. Günümüzde tartışılan önemli konu başlıklarından biri olan çok kültürlülük kavramı hakkındaki mevcut fikriyatın ne olduğuyla ilgili araştırmalar önem arz etmektedir. Araştırma nitel araştırma yöntemi çerçevesinde, durum çalışması deseni kullanılarak planlanmıştır. Araştırma Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Ana bilim Dalı'ndan 24'ü bayan, 21'i erkek olmak üzere 45 öğrenci ile yürütülmüştür. Araştırma verileri görüşme tekniği kullanılarak elde edilen veriler içerik analizi yapılarak belirli kod ve temalar altında toplanmıştır. Verilerin analizi sonucunda ise öğretmen adaylarının çok kültürlülük ve çok kültürlü eğitim kavramlarıyla ilgili hem doğru hem yanlış öğrenmelere sahip oldukları, tutum düzeylerinin ise hem olumlu hem olumsuz yönde olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda öğretmen adaylarının çok kültürlülük ve çok kültürlü eğitim ile ilgili mesleki eğitim sürecinde bir eğitim almalarının faydalı olabileceği düşünülmektedir.

Çok kültürlülük ve çok kültürlü eğitim uygulamalarına yönelik planlanacak çalışmaların farklı değişkenlerin de işe koşularak gerçekleştirilmesi konunun farklı açılardan değerlendirilebilmesine imkân sağlaması ve konuyla ilgili literatürün zenginleşmesi açısından fayda sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: çok kültürlülük, çok kültürlü eğitim, bilgi, tutum, sosyal bilgiler öğretmeni.

Abstract

This study was carried out in order to analyze the perceptions of teacher candidates about the concepts of multiculturalism and multicultural education at the level of knowledge and attitudes. Nowadays, one of the most important topics discussed in the current ideology of the concept of multiculturalism is important to research on what is happening. The study was planned in the framework of qualitative research by using case study pattern. It was carried out with 24 female and 21 male, in total 45 students from Social Sciences Teaching Department. Research datas were obtained by use of interviews.

¹ Arş. Gör.; Erzincan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD, iunlu@erzincan.edu.tr

² Arş. Gör.; Atatürk Üniversitesi, K.K. Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD, hakan.orten@atauni.edu.tr

The datas obtained in the research were collected under certain codes and themes through content analyzes. In consequence of the data analyzes, it was concluded that the teacher candidates have true and false learnings about the concepts of multiculturalism and multicultural education and their attitude levels were detected as both positive or negative. So, it is thought that it would be beneficial for the teacher candidates to get multiculturalism and multicultural education in professional training process. Implementation of the operations to be planned about multiculturalism and multicultural education applications with the variables included in the process will provide benefits in terms of both enabling the subject to be evaluated from different points and to enrich the literature of it.

Key Words: *multi centralism, multicultural education, knowledge, attitude, social sciences teacher.*

GİRİŞ

Genel olarak değerlendirildiğinde kültür; insanların davranışları hakkında bize bilgi veren ve bu davranışlarda hayat bulan soyut düşünceler, değerler ve dünyaya dönük algılardan oluşur. Kültür, bir toplumun üyeleri tarafından paylaşılır ve yine o toplumun üyeleri tarafından anlaşılacak davranış kalıpları üretir (Binat, 1971; Güngör, 1986; Güvenç, 2010; Turhan, 1972; Turan, 1990). Bu bağlamda her kültür, üyelerini belirli iletişim ve davranış kalıbını uygulamaya zorlar (Kartarı, 2006: 119). Bu davranış kalıpları toplumsaldır ve toplum kimliğine sahip bireyler tarafından benimsenmektedir. Daha çok, ulus devlet anlayışının hâkim olduğu toplumlarda görülen kalıp davranışlar günümüzde yaşanan gelişim ve değişim olgularıyla beraber farklılaşmaya başlamıştır. Tarım toplumundan sanayi ve bilgi toplumuna geçiş, ardında yaşanan göç olayları, ülkeler arasındaki ekonomik, sosyal vb. amaçlarla oluşturulan birlikteliklerin varlığı, yerellikten evrenselliğe geçiş, farklı kültürlerin tanınmasına ve kültürel etkileşimin hız kazanmasına neden olmuştur (Cırık, 2008).

Kültürel anlamdaki bu etkileşim toplumsallaşma sürecinde yeni bir takım algıları da beraberinde getirmiştir. Farklı kültürlere mensup insanların bir arada yaşama ya da yaşayabilme becerisi ve bilincine sahip olması günümüz toplumlarının en büyük sorunlarında birisi haline gelmiştir. Bu sebeple toplumsallaşma sürecini yaşayan herkes, bir arada ve beraber yaşamayı “ötekiler ve biz” olarak öğrenebilmeli, bu öğrendiklerini de yaşama geçirebilmelidir. Gelişen ve değişen dünyada çeşitlilik ve farklılıklar artık bütünlüğü ve birlikteliği bozmaya yönelik tehdit edici unsurlar olarak değil aksine bir varlık ve zenginlik olarak nitelendirilebilmelidir. Birey, toplum ve devlet açısından bunu sağlayabilmenin en kolay yolu ise çok kültürlülük kavramını özümsemektir (Ferguson, 2008: 5).

Çok kültürlülük, dil, din, ırk, cinsiyet, yaş, sosyal sınıf, etnik köken, engelli olma ve diğer kültürel değerlerin farkında olmaktır (APA, 2002). Bu farkındalık, bireyin kendi kültürel kimliğini kaybetmeden iki kültür üzerinde de yetkinlik kazanmasını içeren bir durumdur (Gül ve Kolb, 2009). Her topluluğun gelenek ve göreneklerinde, kurumlarında, siyasal uygulamalarında,

değerlerinde, düşünce ve davranışlarında farklılıklar olduğundan, çok kültürlü yaşam farklı isteklerin bir arada eşit şartlar altında yaşanmasını gerektirir (Özben, 1991). Çok kültürlü bir hayat, toplum içindeki farklılıkların anlayışla karşılanması ve farklılıkların eşitliğinin güvence altına alınarak ortak bir kültürün oluşturulması olarak görülebilir. Burada kastedilen çok kültürlü anlayış sadece farklılıklara saygı değil aynı zamanda farklılıkların yasal açıdan eşitliğinin sağlanmasıdır (Özodaşık, 2009:9).

Farklı etnik, dini ve kültürel gruplardan oluşan toplumlarda hoşgörü ve toplumsal barış için çok kültürlülük bakış açısı önemli bir yaklaşım olarak görülmektedir. Özellikle imparatorluk ve sömürge dönemlerinden geriye kalan farklı etnik, dini ve kültürel grupların bir arada yaşayabilmesini sağlamak önemli siyasi ve sosyal sorunlar olarak ortaya çıkmıştır (Johnston, Gregory and Smith, 1994; İ. Kaya, 2005).

Çok kültürlü toplumlar bu anlayışı oluşturma sürecinde etkin bir iletişim ve etkileşim ortamı sağlayabildikleri gibi çatışma ve bunalım da yaşayabilmektedirler. Yaşanan olumsuzlukların temel sebebi olarak ise çok kültürlülüğün yanlış algılandığı noktasında bir fikir birliği oluşmuştur. Bu durum çok kültürlülükle ilgili toplumsal algının olumlu yönde gelişmesini sağlayacak yollar aranmasına neden olmuştur. Bu arayışın neticesinde çok kültürlülüğün doğru algılanması için eğitimde yeni değer ve yaklaşımların benimsenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu gerekliliğin başında ise topluma eğitim yoluyla çok kültürlülüğün doğru bir şekilde ifade edilmesi ve eğitim ortamlarının da bu çeşitliliğin gereği olarak yeniden yapılandırılması gelmektedir. Bu sebeple çok kültürlülüğün doğru algılanması için eğitim ön şart olarak belirlenmiş ve çok kültürlü eğitim kavramı ortaya çıkmıştır (Furman & Shields, 2007; Rapp, 2002).

Çok kültürlü eğitim farklı ırk, etnik yapı ve sosyal gruplardan gelen tüm öğrenciler için eşit eğitim fırsatlarını sağlamak ve farklı öğrenci grupları arasında diyalog geliştirmeyi amaçlamaktadır (Banks vd., 2001; Cırık, 2008; Bohn & Sleeter, 2000).

Çok kültürlü eğitimin başarıya ulaşması ve istenen verimin sağlanması için en önemli unsur olarak öğretmenler ön plana çıkmaktadır. Özellikle çok kültürlü eğitim anlayışının yeni tartışılmaya başlandığı toplumlarda öğretmen kritik görev üstlenen bir konumda yer almaktadır. Öğretmen adaylarının aldıkları eğitimin sonucunda, bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanda mesleğe uygun davranış değişikliği meydana getirebilmeleri beklenmekle beraber öğrencilerin kültürel farklılıklarına da saygı göstererek demokratik bir öğrenme ortamı oluşturmaları büyük önem taşımaktadır.

Son yıllarda öğretmen yetiştirme ile ilgili yapılan çalışmalarda, öğretmen adaylarının kültüre duyarlı bir anlayış geliştirmeleri ve öğrenme öğretme ortamının öğrencilerin maksimum düzeyde fayda sağlaması için bireysel farklılıklara sebep olan kültürel farklılıkların öğretmen adaylarına kazandırılmasının önemi vurgulanmaktadır. Öğretmen yetiştirme programlarında öğretmen adaylarının kültüre duyarlı olarak yetiştirilmeleri Avrupa'da ve Amerika'da öncelikli konular arasında yer almaktadır. Öğretmen

Eğitimi Ulusal Akreditasyon Komisyonu (National Council for Accreditation for Teacher Education (NCATE), 2002) öğretmen adaylarının gelişiminde kültüre duyarlı olarak yetiştirilmelerinin önemini vurgulamakta ve kültürel çeşitliliği; etnik köken, ırk, sosyoekonomik düzey, cinsiyet, engellilik, dil, din, cinsel yönelim ve coğrafi bölgeye bağlı olarak birey ya da gruplar arasındaki farklılıklar olarak tanımlamaktadır. Öğretmenler açısından önemli olan bu farklılıkların bilincinde olmaktır. Bu bilinçteki öğretmenler farklı kültürlerden olan öğrencileri zengin bilgi ve deneyimlerini okula taşıyan öğrenenler olarak görmektedir. Unutmamak gerekir ki öğretmenlerin tutumları, öğrenciler hakkındaki beklentilerini, öğrencilere davranışlarını ve öğrencilerin ne öğrendiklerini anlamlı şekilde belirlemektedir (Irvine, 1990; akt., Villages ve Lucas, 2002).

Yapılan çalışmalarda çok kültürlü eğitim dersini alan öğretmen adaylarının kültürel farklılıklara karşı tutum, inanç ve söylemlerinde olumlu düzeyde değişikliklerin olduğu bulunmuştur (Valentiin, 2006; Middleton, 2002). Araştırmalarda ortaya çıkan diğer bir bulgu da gerekli alt yapıya sahip olmayan birçok öğretmenin farklı kültürlerden olan öğrenciler için öğrenme ortamını kurgulama konusunda yeteri kadar hazır olmadıklarını göstermiştir (Basbay ve Bektas, 2009).

Dünyada durum böyle iken Türkiye’de çok kültürlülük ve çok kültürlü eğitim konusuyla ilgili akademik çalışmaların çok sınırlı olduğu görülmektedir. Çok kültürlülük üzerine yapılan tartışmalarda karşıt görüşlerin ön plana çıktığı ve zıt kutuplarda yer alan iki görüşün sıklıkla dile getirildiği görülmüştür. Çok kültürlülüğe karşı çıkanların, bu anlayışın toplumsal yapı içerisinde bütünleşmeyi zedeleyici bir bakış açısını beraberinde getirdiğini vurguladıkları belirlenmiştir. Çok kültürlülüğü savunanların ise kültürel zenginliğin korunması ve farklı bireylerin sahip olduğu değerlerin önemsenmesi üzerinde durdukları anlaşılmıştır (Başbay ve Bektaş, 2009 ; Çoban vd., 2010).

Etnik ve dinsel kimliği ne olursa olsun eğitim ortamı bireyin kendini gerçekleştirmesine olanak sağlayacak biçimde hazırlanmalıdır. Çok kültürlü eğitim, müfredat ve öğrenme ortamlarının düzenlenişi açısından öğrencilerin diğer kültürlere yönelik entelektüel merakını uyandıran bir eğitim olarak görülmelidir (Parekh, 2002; Geel ve Vedder, 2011; Swick ve ark., 1994).

Günümüzde bir arada var olma (yaşama) zarureti dikkate alınarak; hem sosyal hayatın hem eğitim ortamlarının hem de yasal alt yapının eşitlikçi bir şekilde düzenlenmesi çok kültürlülüğün ne olduğunun açık bir şekilde anlaşılması ile mümkün olacaktır. Günümüzde Türkiye’de yaşanan en büyük anlaşmazlık da bu noktada ortaya çıkmaktadır. Çok kültürlülükle ilgili teorik ve uygulamalı bilgi birikiminin kısıtlı olduğu ülkemizde atılması gereken en önemli adımlardan birisi çok kültürlülük ve çok kültürlü eğitim kavramlarının doğru bir şekilde öğretilmesi olacaktır (Erdil, 1995). Bu süreç ise ancak eğitim ve uygulayıcı görevindeki öğretmenlerle mümkün olacaktır. Bu sebeple öğretmenlerin çok kültürlülük ve çok kültürlü eğitim kavramlarıyla ilgili algılarının bilinmesi faydalı olacaktır.

Bu bilgiler ışığında planlanan bu araştırmanın amacı; öğretmen adaylarının çok kültürlülük ve çok kültürlü eğitim kavramlarıyla ilgili algılarını ortaya koymaktır.

YÖNTEM

Bu çalışma, nitel araştırma yaklaşımı doğrultusunda yürütülmüş olup, çalışmada durum çalışması yöntemi (Mcmillan & Schumer, 2006) kullanılmış, içerik analizi yapılmıştır. Bu tür analizde amaç; elde edilen verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Veriler betimsel analizde özetlenip yorumlanırken içerik analizinde daha derin bir işleme tabi tutulur. Betimsel analizde fark edilemeyen kavram ve temalar bu analiz sonucunda keşfedilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

ARAŞTIRMA GRUBU

Araştırma grubunu 2011-2012 öğretim yılı bahar yarıyılında Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalında öğrenim görmekte olan 45 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Kültürel aktarım, eşitlik, hoşgörü ve çok kültürlülük konularının diğer öğretim programlarına nazaran yoğun bir şekilde işlenmiş olduğu Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, araştırma grubunun seçilmesinde ölçüt alınmıştır. Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleği doğrultusunda aldıkları eğitim göz önünde bulundurulmuş ve 4. Sınıf öğrencileri araştırma grubuna dâhil edilmiştir.

VERİ TOPLAMA ARACI

Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formunun hazırlanması sürecinde güvenilirlik ve geçerliliğin sağlanması açısından literatür taraması yapılmıştır. Elde edilen dokümanlar incelenerek 10 açık uçlu soru hazırlanmıştır. Hazırlanan açık uçlu sorular Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesinde bir ölçme değerlendirme uzmanı ve bir eğitim sosyoloğuna inceletirilmiştir. Hazırlanan sorular öğretmen adaylarına dağıtılarak doldurmaları istenmiştir. Formlar doldurulduktan sonra öğretmen adaylarının sorulara verdiği cevaplar incelenmiş ve görüşme niteliğine ve araştırmanın amacına en uygun dört soru belirlenmiştir. Bu dört soru; *1. Çok kültürlülük kavramı hakkında ne düşünüyorsunuz? 2. Çok kültürlülük kavramı sizde hangi duyguları harekete geçiriyor? 3. Çok kültürlü eğitim kavramı hakkında ne düşünüyorsunuz? 4. Çok kültürlü eğitimin Türk eğitim sisteminde uygulanabilirliği açısından düşünceleriniz nelerdir?* şeklinde belirlenmiştir. Öğretmen adaylarıyla yapılan görüşme, dört temel soru ve görüşme esnasında yapılan sondalarla şekillenmiş ve konuyla ilgili veri elde edilmiştir.

VERİLERİN ANALİZİ

Araştırma sürecinde elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuş, belirli tema ve kategoriler eşliğinde bir araya getirilmiştir. Çok kültürlülük ve çok kültürlü eğitim kavramlarıyla ilgili bilgi ve tutum temaları belirlenmiş, bu

temalar altında frekans değerleri belirtilen kategoriler ve bu kategorilere ait örnek açıklamalarıyla birlikte tablolarla ifade edilmiştir. Bu uygulama esnasında öğretmen adaylarının ifade ettiği görüşler, araştırmacı dışında farklı bilim uzmanları, (ölçme ve değerlendirme uzmanı, eğitim sosyoloğu ve nitel araştırma uzmanı) tarafından incelenmiştir. Bu kıyaslama sonucuna göre belirlenen kod ve temaların %75 oranında benzer olduğu görülmüştür. Güvenirlik için araştırmacı ve okuyucular tarafından yapılan kodlamalar üzerinde Güvenirlik= Görüş Birliği/ Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı X 100 formülü uygulanmıştır (Miles ve Huberman, 1994). İki kodlayıcı arasında uyum yüzdesi % 75 olarak hesaplanmıştır. Uyum yüzdesinin % 70 veya daha üstü olması yeterli görüldüğünden veri analizi açısından güvenilirlik sağlanmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Araştırma sürecinde elde edilen verilerin analizi sonucunda ulaşılan bulgular bilgi ve tutum düzeyinde sunulmuştur.

Tablo I: Öğretmen Adaylarının Çok kültürlülük Kavramına Yönelik Bilgi Düzeyleri

		f
Bilgi Düzeyi	Aynı Coğrafyada Kültürel Farklılıkların Mevcut Olması	24
	Doğru Küreselleşme ve Kültürel Alışveriş	5
	Bilgi Milli Kültürün Yöresel Olarak Farklı Uygulamaları	5
	Kültürel Farklılıkların Eşit Olarak Görülmesi	3
	Kültür Mirası	4
	Yanlış Okur Yazarlık	2
	Bilgi Politik Akım	1
	Milli Kültürün Yok Olması	1

Tablo I de Öğretmen adaylarının çok kültürlülük kavramıyla ilgili bilgi düzeylerine ait bulgulara yer verilmiştir. Çok kültürlülüğün ne olduğuna ilişkin literatür bilgisi incelendiğinde kavramla ilgili kabul görmüş en kapsamlı tanım şu şekilde yapılmıştır; “Çok kültürlülük dil, din, ırk, cinsiyet, yaş, sosyal sınıf, etnik köken, engelli olma ve diğer kültürel değerlerin farkında olmaktır” (APA, 2002). Çok kültürlülükle ilgili olarak yapılan bu tanımlamadan hareket edilerek araştırmaya katılmış olan öğretmen adaylarının ifadeleri incelenmiş ve çok kültürlülükle ilgili hem doğru hem yanlış öğrenmelere sahip oldukları görülmüştür. Çok kültürlülükle ilgili doğru bilgiye sahip olan öğretmen adayları; dil, din, ırk, yaşam tarzı, farklı kültürlerle kurulan uzun süreli ilişkiler, kültürel farklılıkların yasalarla güvence altına alınması gibi ifadeler kullanmışlardır. Bulgularla ilgili olarak;

“ÖA-1; Çok kültürlülük aynı toplum içerisinde yaşayan farklı insan topluluklarını ifade eder. Bu topluluklar dil, din, ırk, yaşam biçimleri açısından tamamen ya da kısmen farklılık gösterebilir. Toplum içinde ortak bir

konuşma dili olsa da farklı diller de konuşulabilmektedir. Çok kültürlülük bir devletin sınırları içerisinde düşünüleceği gibi bir il, ya da ilçede hatta köylerde bile sıkça rastlanabilen bir durumdur.” ifadesini kullanırken;

“ÖA-2;Bir coğrafi konum içerisinde farklı toplulukların bir araya gelerek etkileşimleri sonucu ortaya çok kültürlülük çıkmaktadır. Böylece farklı kültürlerin etkileşimi doğmuş olur. Farklı yaşam biçimleri, giyim, kuşam, yeme-içme, ırk, dil, din, mezhep farklılıkları olarak sıralanabilir.” şeklinde bir açıklamada bulunmuştur.

Çok kültürlülük kavramıyla ilgili yanlış öğrenmeye sahip öğretmen adayları ise kavramı; daha çok maddi unsurları içeren tarihsel anlamdaki kültürel birikim, baskın kültürlerin asıl kültür üzerindeki hâkimiyet arayışı, farklı politik unsurlar tarafından çıkar elde etmek amaçlı kullanılan bir yöntem ve farklı kültürlerle ilgili genel kültür bilgisine sahip olma durumu olarak açıklamışlardır. Yine bu bulgulara ulaşılması noktasında incelenen ve öğretmen adaylarına ait bazı ifadeler aşağıda verilmiştir.

ÖA-1;Çok kültürlülük deyince aklıma kültürümüz başta olmak üzere farklı milletlerin farklı medeniyetlerin kültürleri hakkında bilgi sahibi olmak geliyor. Çok kültürlülük eşittir, farklı görüşler, farklı düşünceler, farklı gelenek ve göreneklere bilmektir.

ÖA-2;Belli bir bölgede insanlar arasında oluşturulan farklı etkinliklere denir. Çok kültürlülük kısa mesafelerde değişebilen ve eskiden beri süre gelen nesilden nesile aktarılmış birikimlerdir.

Tablo 2: Doğru Bilgiye Sahip Olan Öğretmen Adaylarının Çok kültürlülük Kavramı İle İlgili Tutum Düzeyine İlişkin Bulgular

			f
Tutum Düzeyi	Olumlu Tutuma Sahip Olanlar	Kültürel Hoşgörü ve Zenginlik Getirir.	18
		Barış	4
	Olumsuz Tutuma Sahip Olanlar	Asimilasyon ve Çatışma Korkusu	7
		Endişe	4

Tablo 2’de öğretmen adaylarının çok kültürlülükle ilgili tutum ifadelerine yer verilmiştir. Ancak bu ifadeler çok kültürlülük kavramıyla ilgili doğru bilgiye sahip öğretmen adaylarının görüşlerini yansıtmaktadır. Kavramla ilgili yanlış bilgiye sahip öğretmen adaylarının tutum ifadelerinin kavramı algılayış biçimlerine göre değiştiği gözlemlendiği için tutum düzeyindeki ifadeleri Tablo 3’de verilmiştir.

Kavramla ilgili bilgi düzeyleri yeterli görülen öğretmen adaylarının çok kültürlülüğe yönelik tutumlarının olumlu ve olumsuz yönde şekillendiği görülmüştür. Çok kültürlülüğe yönelik olumlu tutuma sahip öğretmen adaylarının ifadeleri incelendiğinde, birlikte yaşama fikrinin aşılınması ve barış ortamının sağlanması, herkesin kendi kültürünü yaşamasının en doğal hak

olarak görüldüğü gözlenmiştir. Bu bulgulara ulaşılması noktasında incelenen ve öğretmen adaylarına ait bazı alıntılar aşağıda verilmiştir.

ÖA-1; Bence çok kültürlülük zenginliktir. Türk toplumu için de olumlu bir kavramdır. Türk toplumu için farklılıklar kültür zenginliği demektir. Zaten gerek coğrafyadan gerek Türk toplumunun yayılma politikasından Türk toplumu çok kültürlü bir yapıdadır. Bu durundan dil, yaşayış, farklı inançların bir arada bulunması en büyük örnektir. Yani çok kültürlülük güzel bir şeydir ve desteklenmelidir.

ÖA-2; Çok kültürlülüğü altında bir milli kültür olarak değerlendirebiliriz. Çünkü bizim toplumumuz sadece Türk kökenli bireylerden oluşmamakta, ya da tam aksine Kürt kökenli bireylerden oluşmamakta. Bu toplumda Lazı, Çerkezi, Türk'ü, Kürt'ü hep bir arada yaşadı ve yaşamaya da devam ediyor. Bu insanlarla birlikte kültürleri de yaşadı hatta birbirlerinin hayatına da karşılıklı yansıtarak kültürlerini devam ettirdiler. Sözün özü bizim kültürümüz ayrı ayrı bir su, un, maya, tuz gibi düşünmektense tüm bunların karışımı olarak bir hamur gibi düşünebiliriz. Yani toplumumuz açısından çok kültürlülük bir zenginliktir.

Kavrama yönelik olumsuz tutuma sahip öğretmen adaylarının ifadeleri incelendiğinde, kültürel farklılıkları kullanıp kaos ortamı yaratılması, bu durumun ailede, okulda, sokakta ayrışmalara neden olabileceği ve birlikte yaşama fikrinin ancak milli bir kültür ile mümkün olacağı yönünde görüşlere ulaşılmıştır. Bu ifadeleri kullanan öğretmen adayları kültürel farklılıklara saygının güzel olduğunu ancak bu durumun kötüye kullanılabilmesi endişesini yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu bulgulara ulaşılması noktasında incelenen ve öğretmen adaylarına ait bazı ifadeler aşağıda verilmiştir.

ÖA-1; Çok kültürlü ülkeler ya da topluluklar anlayış, hoşgörü ve saygı gibi kavramlarla bu ortamı oluşturmuşlardır. Çok kültürlülük kişinin bakış açısına göre değişebilir. Bizim toplumumuzda ise çok kültürlük denildiği zaman benim aklıma asimile olmak geliyor. Çünkü biz kültürü değil kültürün öngördüğü her şeyi alıp asıl kültürümüzün yerine koyuyoruz. Milli değerlerimizi arka plana atıp özümüzü koruyamadığımızı düşünüyorum.

ÖA-2; Türk toplumu çok kültürlülüğün en bariz örneğidir. Ancak bunun da olumlu ve olumsuz etkilerini görmek mümkündür. Bir bayrak altında dil, din, ırk ayrımı yapmaksızın toplanmak hem çok büyük bir zenginlik hem de birlik ve beraberliğin en güzel örneğidir. Ancak bazı çıkarıcıların bu beraberliği bozmaya çalışması da Türk toplumu içerisinde bulunan bu etnik grupları parçalayarak amaçlarına ulaşmak istemeleri de kaçınılmazdır. Osmanlı devleti de 72 millettten kültürü barındırırdı ancak bu sebeple yıkıldı. Bence Türkiye'de çok kültürlülük konusunda dikkatli olmalı. Bu konu ayrıştırmaya da sebep olabilir.

ÖA-3; Çok kültürlülük geçmişte Osmanlı devletini yıkan bir unsur olmuştur. Kültürel farklılıkların milliyetçi bir söylemle gerçekleşmesi buna neden olmuştur. Bence Türk toplumu geçmişe dönüp bakmalı ve büyük kültürler ile iç içe yaşamının doğru olmadığını görmelidir. Türk toplumu içine

alacağı kültürleri eritebilmeli, onları siyasi açıdan elde tutmasını iyi bilmelidir.

Çok kültürlülük kavramıyla ilgili doğru bilgiye sahip öğretmen adaylarının tutumlarının genel olarak olumlu düzeyde olduğu söylenebilir. Ancak olumsuz tutuma sahip öğretmen adaylarının ifadeleri ise ciddi anlamda incelenmesi gereken durumları öngörmektedir. Özellikle kavramla ilgili olumsuz tutuma sahip öğretmen adaylarının tarihten örnekler vererek açıklamalarda bulunmuş olmaları hem tarihsel olayların günümüze etkilerinin boyutlarını göstermek açısından hem de öğretmen adaylarının konuyla ilgili düşüncelerinin gerçekçi bir temele dayandığını göstermek açısından önemlidir.

Tablo 3: Yanlış Bilgiye Sahip Olan Öğretmen Adaylarının Çok kültürlülük Kavramı İle İlgili Tutum Düzeyine İlişki Bulgular

			f
Tutum Düzeyi	Olumlu Tutuma Sahip Olanlar	Fayda	5
	Olumsuz Tutuma Sahip Olanlar	Yok, Olma Korkusu	2

Tablo 3’de çok kültürlülük kavramıyla ilgili yanlış öğrenmeye sahip öğretmen adaylarının tutum ifadelerine yer verilmiştir. Olumlu tutuma sahip öğretmen adaylarının ifadeleri incelendiğinde çok kültürlülüğü kültürel zenginlik (somut kültürel miras) olarak ifade ettikleri görülmüştür. Türkiye’nin de bu ayrıcalığa sahip olduğunu ifade eden öğretmen adayları çok kültürlü olmanın her ülke insanı için yararlı olduğunu ifade etmişlerdir. Olumsuz tutuma sahip öğretmen adaylarının ise milli kültürün yok olabileceği korkusunu yaşadıkları görülmektedir. Bu bulgulara ulaşılması noktasında incelenen ve öğretmen adaylarına ait bazı ifade örnekleri aşağıda verilmiştir:

ÖA-1: Çok kültürlülük Türk toplumu açısından çok farklı şekilde ele alınmalıdır. Çünkü Anadolu medeniyetlerin köprüsü olmuştur. Birçok kültüre sahiptir. Bir tek kültür vardır diyemeyiz, her ilimizin her yöremizin farklı kültürleri vardır. Türk toplumunda gerçekten çok kültürlülük vardır diyebiliriz. Türk toplumunun kültürünün bütün kıtalarda var olduğunu düşünüyorum çünkü geçmişimiz uzun yıllara dayandığı için kültürümüz de o kadar eski ve asildir.

ÖA-2: Dünyanın büyük güçleri ve batılı devletler Türk milletini yok etmenin tek yolunun onları kültürlerinden uzaklaştırmak olduğunu belirtmişlerdir. Çok kültürlülük bence bu amaca hizmet etmektedir. Türk toplumunun kültürüne her zamankinden daha fazla bağlanması gerek bence.

Tablo 4: Öğretmen Adaylarının Çok Kültürlü Eğitim Kavramına Yönelik Bilgi Düzeyleri

		f	
Bilgi Düzeyi	Doğru Bilgi	Kültürel Farklılıklara Saygı ve Hoşgörü Eğitimi	20
		Kültürel Farklılığın Müfredata Girmesi	9
		Evrensel Nitelikte Eğitim	5
		Eğitimde Fırsat Eşitliğinin Sağlanması	2
	Yanlış Bilgi	Farklı Kültürlerin Topluma Öğretilmesi	6
		Milli Birlikteliği Öğretmek	1
	Uluslararası Öğrenci Alışverişi	1	

Tablo 4 öğretmen adaylarının çok kültürlü eğitim kavramına yönelik bilgi düzeylerini içermektedir. Çok kültürlü eğitimin ne olduğuna ilişkin literatür bilgisi incelendiğinde kavramla ilgili kabul görmüş en kapsamlı tanım şu şekilde yapılmıştır; Çok kültürlü eğitim farklı ırk, etnik yapı ve sosyal gruplardan gelen tüm öğrenciler için eşit eğitim fırsatlarını sağlamak ve farklı öğrenci grupları arasında diyalog geliştirmeyi amaçlamaktır (Banks, Cookson, Gay, Hawley, Irvine, Nieto, Schofield, & Stephan, 2001; Cırık, 2008; Bohn & Sleeter, 2000).

Öğretmen adaylarının ifadeleri yukarıda verilen tanım doğrultusunda incelendiğinde çok kültürlü eğitim ile ilgili hem doğru hem yanlış bilgi birikimlerine sahip oldukları görülmektedir. Kavramla ilgili doğru bilgiye sahip öğretmen adaylarının çok kültürlü eğitimi; farklılıkların doğal olduğunun öğretilmesi, eğitimin evrensel bir olgu olması nedeniyle kültürün de evrensel ilkelere bağlı olarak öğretilmesi gerektiği, kültürel farklılıkların ders kitaplarında yer alması gerektiği ve eğitimde kültürel açıdan da fırsat eşitliğinin sağlanması gerektiği yönünde algıladıkları görülmüştür. Bu bulgulara ulaşılması noktasında incelenen, öğretmen adaylarına ait bazı ifadeler aşağıda verilmiştir.

ÖA-1; Milli kültürümüz bölgesel kültürel özellikleriyle beraber bir bütün oluşturacak şekilde aktarılmalıdır. Farklı kültürler ele alınsa bile kültür milliyetçiliğinden uzak bir şekilde eğitim programında yer almalıdır. Kültürel farklılıkların doğal bir durum olduğunu, herkesin kültürüne saygılı olmayı öğrencilere öğretmeliyiz.

ÖA-2; Çok kültürlülük eğitim sistemi açısından müfredatta ve ünite içerisinde ele alınması gereken bir konudur. Çünkü bir alevi ile sünni'nin, Çerkez ile Abaza'nın kültürü aynı değildir. Bu farklılıkların öğrenciye aktarılması ve doğal olduğunu, zenginlik olduğunun aktarılması gerekir.

ÖA-3; Çok kültürlü eğitim bireysel farklılıklara benzetilebilir, nasıl ki, öğrencilerin öğrenme hızları, anlama kapasiteleri birbirinden farklıysa kültürleri de birbirinden farklı olabiliyor. Öğretmenlerimiz sınıfta nasıl bireysel farklılıkları dikkate alıyorsa kültürel farklılıkları da dikkate almalıdır. Bunu yaparken öğrencilere bunun bir kültürel zenginlik olduğunu da

gösterebilmelidir. Yani çok kültürlü eğitim bana göre herkesin kendi kültürüne göre bir bilgiyi sınıfta bulabilmesini ve buna saygı duyulmasını sağlamaktır.

Çok kültürlü eğitim kavramıyla ilgili yanlış bilgiye sahip öğretmen adayları ise kavramı; farklı kültürlerin özelliklerinin öğrenilmesi, erasmus, comenius, gibi öğrenci alışverişi programları sayesinde oluşan kültürel alışveriş, dil birliğini sağlamak amacıyla oluşturulmuş bir program olarak algıladıkları görülmüştür. Bu bulgulara ulaşılması noktasında incelenen ve öğretmen adaylarına ait bazı ifadeler aşağıda verilmiştir.

ÖA-1; Çok kültürlü eğitim dil birliğini sağlamaktır bence. Bir sinema izlemiştim adı İki Dil Bir Bavul idi. İstanbul'dan Doğu'nun bir köyüne atanan sınıf öğretmenin durumunu anlatıyordu. Türkiye sınırlarında olmalarına rağmen yaşayışları, konuştukları dilleri, yaşam tarzları bambaşka olan insanlarla hayata yeniden başlayan öğretmenin bir hikâyesiydi bu. İlkokul 1-2 ve3. Sınıflara bir arada eğitim verildiği sınıfta hiçbir öğrenci Türkçeyi doğru düzgün konuşamıyordu. İşte bu yüzdendir ki dil birliğinin sağlanması gerekir.

ÖA-2; Çok kültürlü eğitim toplumların birbiriyle iletişim kurmasına dayalı olarak gerçekleştirilen bir sistemdir. Örneğin günümüzde öğrenci değişim programları var. Erasmus, Sokrates, Comenius gibi. Bunlar çok kültürlü eğitim sağlar. Giden öğrenciler oranın kültürünü de öğrenir. Osmanlıda da Batıya öğrenci gönderilirdi. Giden öğrenciler oranın kültüründen etkilenmiş.

Tablo 5: Doğru Bilgiye Sahip Olan Öğretmen Adaylarının Çok Kültürlü Eğitime İle İlgili Tutum Düzeyine İlişkin Bulgular

		f	
Tutum Düzeyleri	Uygulanabilir	Her dinden, mezhepten, dilden insanın kültürünü öğrenme hakkı vardır.	2
		Kültürel farklılıklara saygı ve hoşgörünün öğretilmesi sakıncalı bir durum değildir	2
	Şartlı uygulanabilir	Öncelikle milli kültür temel alınarak eğitim verilmeli sonra çok kültürlü eğitim uygulamasına geçilmeli, bu durumu kimse kötüye kullanmamalı	8
	Şu an uygulanamaz	Bu durumu çıkarları doğrultusunda kullanacak olanlar var, güven ortamının oluşması gerek	2
	Uygulanamaz	Ulus devlet mantığına aykırı, milli kültürün unutulmasına sebep olur, daha fazla ayrışmaya neden olur	4

Çok kültürlü eğitimin uygulanabilirliği noktasında kavramı doğru tanımlayan öğretmen adaylarının tutumlarına yönelik bulgular şekil IV te verilmiştir. Şekil IV incelendiğinde öğretmen adaylarının, çok kültürlü eğitim uygulamalarının Türk eğitim sistemi açısından genel olarak uygulanabilir olduğu noktasında görüş belirttikleri görülmektedir. Bazı öğretmen adaylarının

ise çok kültürlü eğitim uygulamasını Türkiye açısından şarta ve zamana bağlı olarak uygulanabilir gördükleri gözlenmektedir.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarından çok azı çok kültürlü eğitimin uygulanmaması gerektiği yönünde görüş belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının genel olarak çok kültürlü eğitimi bir hak olarak gördükleri söylenebilir. Çok kültürlü eğitimin bazı şartlar dâhilinde uygulanması gerektiğini düşünen öğretmen adayları ise milli kültürün öğretilmesini bir ön şart olarak düşünmektedirler. Çok kültürlü eğitim uygulanması için doğru zamanın gelmediğini düşünen öğretmen adayları ise toplumsal anlamda bir güven ortamının yaratılması gerektiği görüşündedirler. Bu durumu çatışma ve kaos ortamı yaratmak amacıyla kullanabilecek olan kişilerin varlığından rahatsızlık duyduklarını da açık bir şekilde belirtmişlerdir. Çok kültürlü eğitimin uygulanamayacağı yönünde görüş belirten öğretmen adayları ise, bu durumun ulus devlet mantığına aykırı bir durum olduğunu, böyle bir durumda milli kültürün zarar görerek ayrışmanın daha hızlı gerçekleşeceği yönünde görüş belirtmişlerdir. Genel olarak değerlendirildiğinde öğretmen adaylarının çok kültürlü eğitime olumlu baktıkları, durumu şartlı uygulanabilir ve uygulanamaz olarak gören öğretmen adaylarının ise milli kültürün zarar görebileceği endişesini taşıdıkları söylenebilir. Bu bulgulara ulaşılması noktasında incelenen ve öğretmen adaylarına ait bazı ifadeler ise aşağıda verilmiştir;

ÖA-1; Çok kültürlü eğitim uygulamaları eğitim sistemimizde işlenmelidir. Çünkü çağdaş eğitimde farklılıklara yer verilmesi artık bir kriterdir. Birey bu şekilde bencillikten kurtulur, çağdaş hoşgörülü bir birey haline gelir. Farklı kültürlerin bir arada yaşaması hoşgörüyü gerektiren saygıyı gerektiren bir durumdur. Bu yüzden eğitimde yer alması gerekir.

ÖA-2; Çok kültürlü eğitim, eğitim sistemimiz içerisinde yer almalıdır. Ancak Atatürkçülük ve milli kültür konuları öncelikli olarak öğretilmelidir. Çok kültürlülük anlayışı sadece çocuklara farklı dil, din, ırk açısından farklı özelliklere sahip öğrencilere saygı duymak anlamında bir değer olarak verilmelidir.

ÖA-3; Çok kültürlü eğitimin Türkiye’de uygulanması için biraz zaman olduğunu düşünüyorum. Türkiye’nin öncelikle bu konuyla ilgili çözmesi gereken sorunlar var. Ondan sonra rahat bir şekilde uygulanabilir. Çünkü bu durumu kötüye kullanarak olumsuzluklara sebep olabilecek kişilerin olduğunu düşünüyorum.

ÖA-4; Çok kültürlü eğitim ulus devlet mantığına aykırıdır ben öyle düşünüyorum. Bide sanki insanlar şu an kültürlerini yaşayamıyorlar mı? Hayır Yaşıyorlar! Bunlar milli kültürü yok etmek için ortaya atılan şeyler.

Tablo 6: Yanlış Bilgiye Sahip Olan Öğretmen Adaylarının Çok Kültürlü Eğitim İle İlgili Tutum Düzeyine İlişkin Bulgular

		f
Tutum Düzeyi	Uygulanabilir	8
		8

Tablo 6’da çok kültürlü eğitime yönelik yanlış bilgiye sahip öğretmen adaylarının tutumlarına yönelik bulgulara yer verilmiştir. Öğretmen adaylarının sekizinde aynı ifadeleri kullandığı görülmüştür. Kavramla ilgili öğrenmeleri yanlış olan öğretmen adaylarının tutum ifadelerinin tümünün olumlu yönde geliştiği görülmektedir. Çok kültürlü eğitimin topluma faydalı bir uygulama olacağını düşünmektedirler. Bu bulgulara ulaşılması noktasında incelenen ve öğretmen adaylarına ait bazı ifadeler ise aşağıda verilmiştir;

ÖA-1: İnsanların mensubu oldukları kültür dışında farklı kültürleri öğrenmeleri çok önemlidir. Günümüzde sadece kendi kültürünü öğrenen insanlar bilgi açısından zayıf olurlar. Bu yüzden çok kültürlü eğitim eğitim sistemimizde uygulanmalıdır.

ÖA-2: Çok kültürlü eğitimin uygulanması bence çok faydalı bir şeydir. Hatta lisede de uygulanabilir. Öğrenci alışverişi kültürlerin kaynaşması açısından çok önemlidir. Mesela bizim arkadaşlar Portekiz’e gitti arada bir onlarla konuşuyoruz. Çok farklı bir yaşama sahipmiş oradaki insanlar.

TARTIŞMA

Bu çalışmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çok kültürlülük ve çok kültürlü eğitim kavramlarına yönelik algıları araştırılmıştır. Öğretmen adaylarının kavramlarla ilgili algıları bilgi ve tutum başlıkları altında incelenmiştir.

Bilgi düzeyine yönelik bulgular değerlendirildiğinde öğretmen adaylarının çok kültürlülük ve çok kültürlü eğitim kavramlarıyla ilgili hem doğru hem yanlış öğrenmelere sahip olduğu görülmüştür. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının çoğunluğunun mesleki eğitim sürecinde çok kültürlülüğe yönelik bir eğitim almamış olmalarına rağmen bilgi ve tutum açısından olumlu bir çizgide olmalarının sevindirici bir durum olmasının yanı sıra az sayıda da olsa kavramlarla ilgili doğru bilgiye sahip olmayan öğretmen adaylarının olduğu gözlenmiştir. Bu durum öğretmen yetiştirme programlarında ve dolayısıyla eğitim fakültelerinin ders programlarında en azından birkaç saatlik bir sürede çok kültürlülük ve çok kültürlü eğitim ile ilgili bir planlamanın gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Kavramların doğru ve yanlış algılanması noktasında oluşan bu durumun, öğretmen adaylarının tutumlarını da etkilediği görülmüştür. Kavramı

algılayış biçimlerine göre öğretmen adaylarının tutumlarının değiştiği gözlemlenmiştir. Bu sebeple bu araştırmada kavramı doğru olarak algılayan öğretmen adayları ile yanlış algılayan öğretmen adaylarının tutum düzeylerine ilişkin bulgular ayrı değerlendirilmiştir.

Çok kültürlülük ve çok kültürlü eğitim kavramlarıyla ilgili doğru bilgiye sahip öğretmen adaylarının tutum ifadelerinin olumlu (hoşgörü, zenginlik, barış) ve olumsuz (endişe ve korku, asimilasyon, çatışma) şekilde oluştuğu görülmüştür. Olumlu tutuma sahip öğretmen adaylarının çok kültürlülüğü ve çok kültürlü eğitimi bir hak olarak gördükleri gözlenmiştir. Olumsuz tutuma sahip öğretmen adaylarının ise endişe ve korku yaşadıkları bu sebeple de çok kültürlülüğü ve çok kültürlü eğitimi ayrıştırıcı ve parçalayıcı bir unsur olarak gördükleri gözlemlenmiştir. Konuyla ilgili yapılmış olan farklı çalışmalarda da benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır. Türkiye’de çok kültürlülükle ilgili çalışmalar genel olarak çok kültürlülüğü savunan ve savunmayan olmak üzere iki karşıt kutbun bulunduğu noktada şekillenmiştir (Başbay ve Bektaş, 2009).

Çok kültürlülük ve çok kültürlü eğitim ile ilgili yanlış bilgiye sahip öğretmen adaylarının tutum düzeylerinin ise yukarıda bahsedildiği gibi kavramı algılayış biçimlerine göre değiştiği tespit edilmiştir. Kavramları gerçek anlamı dışında faydalı bir uygulama olarak algılayan öğretmen adaylarının olumlu tutum sergiledikleri, kavramları zarar verici nitelikte algılayan öğretmen adaylarının ise olumsuz tutum sergiledikleri tespit edilmiştir.

Araştırmanın bu noktada ortaya koyduğu iki temel sorun görülmektedir. Birincisi öğretmen adaylarının çok kültürlülük ve çok kültürlü eğitim kavramlarının doğru algılanması noktasında sorunları olduğu gerçeğidir. İkincisi ise kavramları doğru olarak algılayan öğretmen adaylarının tutum noktasında olumlu ve olumsuz olarak nitelendirilebilecek görüşlere sahip olmasıdır. Nitekim tutum ifadeleri açısından ortaya çıkan durumun literatürle de uyduğu görülmektedir. Başbay ve Bektaş, (2009) ile Cırık, (2008) tarafından yapılan çalışmalarda benzer ifadelere yer verilmiştir.

Çok kültürlülüğün ve çok kültürlü eğitimin öncelikle doğru bir şekilde öğretilmesi önemli bir husustur. Bu amaçla, çok kültürlü eğitimde öğrenme ve öğretme sürecinin kültürel çoğulculuğu teşvik edecek ve farklı kültürlere saygı duyulmasını sağlayacak biçimde ortak anlaşma çerçevesinde inşa edilmesi gerektiği dile getirilmektedir. Bu anlayış çerçevesinde çok kültürlü öğretmen eğitimi de önem kazanmaktadır. ABD’de, Öğretmen Eğitimi Ulusal Akreditasyon Kurulu (NCATE) “Farklı Öğrencilerle Çalışma Deneyimleri”ni öğretmen eğitimindeki altı temel standarttan biri olarak kabul etmektedir (Professional Standards, 2008). Bu bağlamda, öğretmenlerin güven belgesi alabilmesi için tüm öğretmen eğitimi veren programların çok kültürlü eğitim konusunda dersler içermesi gerekmektedir (Kelm, Warring ve Rau, 2001).

Bu amaçla, öğretmenlik görevini yürütmekte olanlara hizmet içi eğitim yoluyla, öğretmen adaylarına ise öğretim sürecinde çok kültürlü farkındalık bilgi ve becerilerinin kazandırılmasının gerekliliğine inanılmaktadır. Bu

sebeple Türkiye’de çok kültürlülük ve çok kültürlü eğitim kavramlarının nasıl algılandığına yönelik çalışmaların artırılması genel durumun ne olduğunu ortaya koymak açısından önemli olacaktır. Bu doğrultuda eğitim sistemi içerisindeki mevcut çalışanların ve aday statüsündeki bireylerin konuyla ilgili bilgi, beceri ve farkındalıklarını arttıracak proje, çalıştay, hizmet içi eğitim gibi uygulamaların faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- APA (2002). “Guidelines on multicultural education, training, research, practice, and organizational change for psychologists”, <http://www.apa.org/pi/oema/resources/policy/multicultural-guidelines.aspx>, adresinden 10 Mart 2011 tarihinde alınmıştır.
- Banks, J.A., Cookson, P., Gay, G., Hawley, W.D., Irvine, J.J., Nieto, S., et al. (2001). “Diversity within unity: Essential principles for teaching and learning in a multicultural society” <http://www.educ.washington.edu/coetestwebsite/pdf/DiversityUnity.pdf>, adresinden 14 Mart 2012 tarihinde alınmıştır.
- Basbay, A., Bektas, Y. (2009). Çok kültürlülük bağlamında öğretim ortamı ve öğretmen yeterlikleri. *Eğitim ve Bilim*, 34, 30-43.
- Binat, T (1971) Milli Kültür ve Ahlak, Yörük Matbaası, İstanbul.
- Bohn, A.P., & Sleeter, C.E. (2000). Multicultural education and the standards movement: A report from the field. *Phi Delta Kappan*, 82(2), 156–161.
- Cırık, İ. (2008). Çok kültürlü eğitim ve yansımaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34, 27-40.
- Çoban, A. E., Karaman, N. G., Dogan, T. (2010). Öğretmen Adaylarının Kültürel Farklılıklara Yönelik Bakış Açılarının Çeşitli Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi Cilt:10 Sayı:1 s. 125-131*.
- Ferguson, L. (2008). *Çok Kültürlülüğe Giriş*, Future Worlds Center, Editör: Yiannis Laouris, Nicosia, Cyprus.
- Furman, G. C. & Shields, C. M. (2003). How can educational leaders promote and support social justice and democratic community in schools? Paper presented at Annual Meeting of the American Educational Research Association, Chicago, USA.
- Geel, M.V., Vedder, P. (2011). “The Role of Family Obligations and School Adjustment in Explaining the Immigrant Paradox”, *J Youth Adolescence*, 40, 187–196.
- Gül, V., Kolb, S. (2009). “Almanya’da yaşayan genç Türk hastalarda kültürel uyum, iki kültürlülük ve psikiyatrik bozukluklar”, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(2):138-143.
- Güngör, E. (1986) *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, Ötüken Yayınevi, İstanbul
- Güvenç, B. (2010). *İnsan ve Kültür*, Boyut Yayınları, İstanbul.
- Johnston, R. J., Gregory, D., & Smith, D. M. (1994). *The dictionary of human geography* (3rd ed.). Oxford, UK; Cambridge, Mass., USA: Blackwell Reference.
- Kartarı, A. (2006). *Farklılarla Yaşamak Kültürlerarası İletişim*, Ankara: Ürün Yayınları.
- Kaya, İ. (2005). Identity and space: The case of Turkish Americans. *Geographical Review*, 95(3), 425-440.
- Keim, J., Warring, D. R., & Rau, R. (2001). Impact of multicultural training on school psychology and education students. *Journal of Instructional Psychology*, 2 (4), 249-252.
- McMillan, J. H., & Schumacher, S. (2006). *Research in education: Evidence based inquiry*. Boston: Brown and Company.
- Middleton, V. A. (2001). Increasing preservice teachers’ diversity beliefs and commitment. *The Urban Review*, 33(4), 343-361.
- Miles, M. B., & Huberman, M. A. (1994). *An expanded sourcebook qualitative data analysis*. London: Sage.

- National Council for Accreditation of Teacher Education (2008). Professional Standards for the Accreditation of Teacher Preparation Institutions <http://www.ncate.org/documents/standards>, adresinden 16 Mart 2012 tarihinde alınmıştır.
- Özben, Ş. (1991). Yurt Dışından Dönen İşçi Çocuklarının Uyum Problemlerinin Okul Başarılarına Etkisi Ve Türkiye’de Yetişen Öğrencilerle Karşılaştırılması. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Özodaşık, M. (2009). Kişilerarası İletişim Sürecinde Algı, İkna ve Empatik İlişkiler (1. Baskı), Tablet Yayınları, Konya.
- Parekh, B. (2002). Çok kültürlülüğü Yeniden Düşünmek. (çev. B. Tanrıseven) Ankara: Phoenix.
- Rapp, D. (2002). Social justice and the importance of rebellious imaginations. *Journal of School Leadership*, 12(3), 226–245.
- Swick, K.J., Boutte, G., Scoy, I. (1994). “Multicultural learning through family involvement”. *Dimensions*. 22(4), 17-21.
- Turan, Şerafettin (1990). Türk Kültür Tarihi “Türk Kültüründen Türkiye Kültürüne ve Evrenselliğe”, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Turhan, M. (1972). Kültür Değişmeleri, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları, İstanbul.
- Valentiin, S. (2006). Addressing diversity in teacher education programs. *Education*, 127(2), 196-202.
- Villages, A. M. & Lucas, T. (2002). Preparing culturally responsive teachers: Rethinking the curriculum. *Journal of Teacher Education*, 53, 20-32.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara, Seçkin Yayınları.